

Narkotikapolitiskt Center 2024

Analys, debatt och folkbildning för en
human, restriktiv narkotikapolitik

Peter har ordet

Det händer mycket inom narkotikapolitiken just nu, både nationellt men inte minst internationellt. Ibland framställs utvecklingen som ödesbestämd, där legalisering kommer att vara vägen framåt – men sanningen är mer nyanserad. Att narkotikapolitiken befinner sig i en brytningstid är helt klart, men olika länder väljer olika vägar att gå.

FOTO: PIERRE ANDERSSON

I kölvattnet av legaliseringen i Kanada och delstater i USA kommer nu andra berättelser fram. De mål som sattes har inte uppnåtts och röster hörs, även från dem som stod bakom en legalisering, som menar att resultatet inte blev vad de tänkt. Vid de folkomröstningar om legalisering av cannabis som genomfördes i fyra delstater samtidigt som presidentvalet i USA, röstade samtliga nej till en legalisering av icke-medicinska droger. Oregon och British Columbia, som tidigare avkriminaliserat narkotikaanvändning, har nu valt att återkriminalisera eller begränsa denna, då utvecklingen gått åt fel håll.

Vad som hörs mindre om i debatten är de länder som väljer andra vägar, som Storbritannien och Frankrike. Där kan vi se tillgänglighetsbegränsande insatser likt Sverige men också satsningar kring vård och förebyggande arbete för att få bukt med narkotikaproblemen. Ett annat exempel är den kanadensiska provinsen Alberta, där man inför en modell för att arbeta med återhämtning, recovery.

Det här är exempel som behöver synliggöras i den narkotikapolitiska debatten för att visa på dess komplexitet men också den brytningstid vi befinner oss i. Här kommer vi från NPC att fortsätta att lyfta detta.

Stort tack till alla som på olika sätt bidragit till en mer human, restriktiv narkotikapolitik vare sig det gäller arbete, informationsspridning, ekonomiska bidrag, nätverkande eller engagemang på annat sätt.

Peter Moilanen
Chef för Narkotikapolitiskt center

Allmänt om verksamheten

Narkotikapolitiskt Center (NPC) startade sin verksamhet 2019, utifrån att flera organisationer lyft behoven av en fördjupad förståelse för narkotikafrågor, ett mer aktivt deltagande i narkotikadebatten och en större kunskap och engagemang för frågan bland sina medlemmar.

Nu, efter snart sex år, står 17 organisationer bakom NPC. Det är organisationer med stor kunskap och erfarenhet inom hälsofrämjande insatser, prevention och vård – både utifrån ett barnrättsperspektiv, kvinnors rättigheter och anhörigas behov av stöd. De ser också alla behoven av en djupare analys av aktuella narkotikafrågor, en bättre underbyggd narkotikapolitisk debatt och en bred folkbildning för att fler ska våga, vilja och kunna delta i samtalet.

Beslut om verksamheten tas av en styrgrupp med representanter från de organisationer som på olika sätt bidrar till densamma: Studieförbundet NBV; Sveriges Landsråd för alkohol- och narkotikafrågor, SLAN; Blå Bandet; Sveriges Blåbandsungdom, SBU; LP-verksamheten, IOGT-NTO, Ungdomens Nykterhetsförbund, UNF; Föräldraföreningen mot Narkotika, FMN; Junis; Kriminellas Revansch i Samhället, KRIS; Anhöriga Mot Droger, AMD; Svenska Frisksportförbundet; Frisksportens Ungdomsförbund; Stockholms Länsnykterhetsförbund; Kvinnoorganisationernas samarbetsråd för Alkohol- och narkotikafrågor, KSAN; Svenska Sällskapet för Nykterhet och Folkbildning och Movendi International. Verksamheten finansieras dels av ovanstående organisationers bidrag genom pengar eller personal, dels genom andra sökta bidrag hos såväl ideella som offentliga organisationer.

Centrets löpande arbete leds av Peter Moilanen, chef för Narkotikapolitiskt Center. Insatser har under 2024 även gjorts av bland andra Sara Heine, Pierre Andersson, Farida al-Abani, Staffan Hübinette, Rebecka Öberg, Sara Woldu, Johan Sjöo och Lili-Ann Karpinen.

Mål och uppdrag

Narkotikapolitiskt Center bidrar genom analys, debatt och folkbildning till en human, restriktiv narkotikapolitik.

Enligt oss har en human, restriktiv narkotikapolitik som mål att hålla nere konsumtionen för att minska skadeverkningarna. Det är en politik med ett stort fokus på prevention och tidig upptäckt, där det förebyggande arbetet genomförs i samverkan mellan olika aktörer som skola, socialtjänst, polis, kommunala samordnare och frivilligorganisationer. Där det finns en väl fungerande och likvärdig vård och behandling som är uthållig och inte släpper taget om den som behöver stöd. Som i enlighet med FN:s barnkonvention utgår från barnets rätt att skyddas från olaglig användning av narkotika

och som inte glömmer dem som är närstående. Det är helt enkelt en politik där det är svårt att börja använda narkotika, men lätt att få stöd att sluta.

För att nå vårt övergripande mål arbetar vi med tre målområden: analys, debatt och folkbildning. Dessa knyter an till varandra på flera olika sätt. Våra analyser ger grund till debattinlägg, men fungerar även som underlag för folkbildning. Då vi driver debatt bidrar vi med kunskap och argument till en bred målgrupp, inklusive beslutsfattare och genom folkbildning får vi fler personer som vill, vågar och kan debattera frågan – vilket stärker vårt opinionsbildande arbete.

Hänt under året

Det har varit ytterligare ett år av stora utmaningar i världen – med krig, konflikter och politisk turbulens. En situation som även återspeglar sig i de frågor som lyfts nationellt, som säkerhetspolitik, gängkriminalitet och skjutningar. Från regeringen har det resulterat i fortsatta repressiva åtgärder. Samtidigt har våra kommuner sedan sommaren 2023 ett lagstadgat brottsförebyggande uppdrag som inkluderar tät samverkan med polis, men även aktörer som skola, socialtjänst, lokalt näringsliv och civilsamhället. Detta arbete behöver samordnas med insatserna kring ANDTS – alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar, där resurserna minskat rejält under många år och det i flera kommuner saknas samordnare eller tillräcklig arbetstid för att arbeta med frågorna.

Under våren har den narkotikautredning som lades fram till regeringen i november 2023 lett till en fortsatt diskussion om hur narkotikapolitiken ska utvecklas framöver. NPC har varit remissinstans till utredningen. I [vårt svar](#) har vi bland annat lyft behovet av att bibehålla den nuvarande strukturen med ANDTS-samordnare på kommunal- och länsnivå för att stärka stödet och samverkan med fokus på förebyggande arbete. Här ser vi behov av ett nationellt kompetenscentrum för ANDTS som kan samla kunskap och ge metodstöd för lokala och regionala insatser.

"I vårt remissvar har vi också beskrivit vikten av att arbeta med återhämtning, recovery, efter ett beroende – det vill säga stöd till boende, sysselsättning och ett socialt sammanhang."

I vårt remissvar har vi också beskrivit vikten av att arbeta med återhämtning, recovery, efter ett beroende – det vill säga stöd till boende, sysselsättning och ett socialt sammanhang. Vi lyfter även de åtgärder vi ser som viktiga för att minska dödligheten

till följd av narkotika och behovet av att kartlägga orsakerna bakom för att landa i rätt insatser. Vi hade önskat att utredningen lagt fram ett förslag kring så kallad familjeklassning eller generisk klassificering av nya psykoaktiva substanser. Detta för att åtgärda den situation vi har idag, där tillverkning och försäljning av nya substanser ligger steget före lagstiftarna och kan säljas öppet i väntan på beslut om förbud.

Inom NPC:s egen verksamhet har vi under 2024 blivit inbjudna som föreläsare och paneldeltagare till fler än 50 fysiska och digitala arrangemang. Det verkar därmed finnas ett intresse för mer kunskap, samtal och diskussion kring narkotikafrågor runt om i landet. Det sistnämnda har också lett till att vi under hösten lanserade en ny hemsida. Efter drygt fem års arbete med rapporter, PM, debattartiklar, webinarier, poddavsnitt och studiematerial har vi växt ur vår gamla sida och nu [samlat allt material på en ny hemsida](#), som vi hoppas är enklare att navigera genom. Till hemsidan hittar många via [vårt nyhetsbrev](#), som vi i år sände ut vid tio tillfällen till omkring 520 prenumeranter.

”Efter drygt fem års arbete med rapporter, PM, debattartiklar, webinarier, poddavsnitt och studiematerial har vi växt ur vår gamla sida och nu samlat allt material på en ny hemsida, som vi hoppas är enklare att navigera genom.”

Vi har under året fortsatt att vara aktiva i olika internationella sammanhang – bland annat genom narkotikanätverken VNGOC, Vienna NGO Committee on Drugs och WFAD, World Federation Against Drug – samt organisationen NordAN. Bland annat deltog vi i en global mobilisering för att uppmärksamma behovet av evidensbaserad prevention, där ett flertal civilsamhällesorganisationer och experter i Europa samlades för att diskutera frågan. Utkomsten blev en gemensam deklARATION med 10 förslag på hur det förebyggande arbetet kan stärkas inom narkotikapolitiken – och som till dags dato (dec 2024) undertecknats av 2605 organisationer världen över.

• Analys •

Genom att analysera områden som vi ser har bäring på narkotikapolitiken, vill vi bidra till en bättre underbyggd debatt och förhoppningsvis kloka beslut. Våra analyser används också som underlag vid olika former av utbildningar.

Det har varit rapporternas år för NPC. Inte minst har vi, inom ramen för ett samverkansprojekt med stöd från Stiftelsen Ansvar för Framtiden (SAFF), haft möjlighet att kartlägga narkotikapolitiken på europeisk nivå. Under året har nio PM, [NPC reder ut](#), tagits fram som sammanfattar situationen i Storbritannien, Frankrike, Tyskland, Malta, Luxemburg, Tjeckien, Norge, Schweiz och Nederländerna. Utifrån dessa PM har vi arbetat med en sammanhållen rapport om narkotikasituationen i Europa, som släpps i början av 2025.

Utöver den kommande euoparapporten har vi även skrivit och publicerat fyra större rapporter kring andra aktuella regioner och teman inom narkotikapolitiken. I juni lanserades rapporten [Från löften till verklighet](#), där rapportförfattaren Staffan Hübinette beskriver effekterna av den cannabis-

galisering som Kanada genomförde 2018. Rapporten visar att fler använder mer, vilket ökar risken för skador och beroende. Var fjärde förälder i Kanada använder cannabis för ”rekreationsbruk” och fler barn växer därmed upp med cannabis i hemmet. Den illegala marknaden finns till viss del kvar och en legal skapas, så den totala marknaden är betydligt större än innan. Rapporten släpptes i samband med en debattartikel i SvD, men även ett lanseringswebbinarium och ett [specialavsnitt av NPC Podd](#) kring innehållet och slutsatserna i rapporten.

Ett par veckor därefter var det dags för nästa rapportsläpp, [Cannabis ur ett barnperspektiv](#), som beskriver hur barn påverkas av cannabis, både genom föräldrars och närståendes användning och av eget bruk. FN:s barnkonvention är den enda av konventionerna om mänskliga rättigheter som omnämner narkotika, men trots det saknas ofta ett barnrättsperspektiv i narkotikadebatten. Rapporten skrevs av Ida Crispian och Misri Kasirga på uppdrag av NPC och i samverkan med barnorganisationen Junis och släpptes vid ett lanseringsseminarium i Almedalen, med efterföljande samtal med politiker och organisationer. Vi skrev även en gemensam debattartikel med Junis kring rapportens slutsatser, [vilken publicerades i UNT](#).

Hösten startade med ett nysläpp av vår tidigare rapport kring Portugal, men i reviderad och uppdaterad version, då narkotikasituationen i landet förändrats de senaste åren. Rapporten [Avkriminalisering av narkotika: Lärdomar från Portugal](#) visar att den narkotikarelaterade dödligheten sjönk efter de reformer som infördes 2001, med stora satsningar på vård och behandling. Idag är resurserna till vården en bråkdel av vad den var i början av 2000-talet och dödligheten har stigit till en högre nivå än innan avkriminaliseringen. Ett samtal kring rapportens innehåll blev även till [ett specialavsnitt av NPC Podd](#) och rapportförfattaren Pierre Andersson gästade också SLAN, Sveriges landsråd för alkohol- och narkotikafrågor, för [ett webbinarium kring rapporten](#).

Senare under hösten lanserades ytterligare en rapport med fokus på Nordamerika – [Avkriminalisering, återkriminalisering och narkotikapolitiska strategier](#). Rapportförfattaren Staffan Hübinette utforskar där hur British Columbia, Alberta och Oregon har hanterat den pågående opioidepidemin och de snabbt växande narkotikaproblemen. Genom en närmare titt på avkriminalisering och skademinimeringsstrategier som safe supply och brukarrum, granskas de fortsatt ökande dödstalen i kontrast till de förväntade resultaten.

Rapporten visar att samhällen som först avkriminaliserade nu väljer att återkriminalisera och letar efter alternativa vägar att lösa problematiken. Alberta framstår som en pionjär med sin recovery-modell, där fokus ligger på att kombinera vård och kriminalrättsliga insatser. Lanseringen av rapporten skedde i samband med en [debattartikel i SvD](#) och ett [lanseringswebbinarium](#) hölls den 11 november. Debattartikeln kom att bli SvDs mest lästa under 2024. Även kring denna rapport har vi spelat in [ett specialavsnitt av NPC Podd](#) – så innehållet i rapporten går att följa på många olika sätt.

”Rapporten visar att samhällen som först avkriminaliserade nu väljer att återkriminalisera och letar efter alternativa vägar att lösa problematiken.”

Sedan 2022 har vi gett stöd till Mulka Nisic, som forskar kring återhämtning, recovery. Mulka har i sin forskning fokus på kvinnor i Sverige, Balkan och Storbritannien och deras upplevelser av stigma efter beroende. Hon använder sig av metoder som ”photo voice” som ger röst åt kvinnorna och lyfter deras egna erfarenheter, utmaningar och framgångar. Mulka har under året även föreläst om sin pågående forskning vid flera av NPC:s arrangemang.

Vi har under 2024 varit remissinstans och [lämnat in remissvar gällande narkotikautredningen Vi kan bättre! SOU 2023:62](#). Vi har även deltagit på CAN:s och FHM:s nätverksträff för civilsamhällesorganisationer inom området.

• Debatt •

Vi vill bidra med väl underbyggda argument i den narkotikapolitiska debatten. Peka på de påståenden som vi inte anser överensstämmer med verkligheten, visa på både styrkor och svagheter i nuvarande narkotikapolitik och komma med förslag på lösningar.

Under 2024 har vi varit aktiva i den narkotikapolitiska debatten – både genom debattartiklar, krönikor och kommentarer samt som deltagare i teve och paneldebatter. Ett kvitto på vårt genomslag fick vi i slutet av året, då vi toppade listan över SvDs mest lästa debattartiklar under 2024. Detta med den artikel vi skrev om effekterna av Kanadas legalisering, i samband med att vi lanserade rapporten ”Från löften till verklighet”.

Tillsammans med våra medlemmar och samarbetsorganisationer har vi

under sommaren skrivit drygt 30 lokala insändare och debattartiklar om vikten av att lyfta barns perspektiv och rättigheter i narkotikadebatten. Insändarna är skrivna utifrån den rapport, [Cannabis ur ett barnperspektiv](#), som vi lanserade tidigare i somras. Artiklarna publicerades bland annat i [NWT](#), [Eskilstunakuriren](#) och [Jämtlandstidningen](#).

Utöver sommarens insändare har vi haft ett tjugotal debattartiklar, repliker, krönikor och kommentarer publicerade i en rad tidningar som SvD, UNT, Altinget, Dagens Arena och ETC. Vi har även varit intervjuade och omnämnda i ett flertal artiklar. Flera av artiklarna är skrivna tillsammans med andra organisationer, bland annat [en debattartikel om behovet av att de nordiska länderna står upp för en human, restriktiv narkotikapolitik](#) och lierar sig med andra länder i Europa som går samma väg. Denna undertecknades av 11 organisationer från Sverige, Norge, Finland och Danmark.

Under Almedalsveckan var NPC på plats för att få möjlighet att träffa och föra samtal med politiker och beslutsfattare, däribland de politiska ungdomsförbunden som vi genomförde ett rundabordsamtal med i samverkan med ungdomsorganisationen UNF.

Vi har även deltagit i [TV4 Nyhetsmorgon](#), där Staffan Hübinette fick möjlighet att debattera mot Caroline von Seth, förbundsordförande för CUF, om Tysklands legalisering av cannabis och den narkotikapolitiska utvecklingen i Europa.

Den 1 november medverkade vi i den ljusmanifestation som hölls digitalt och fysiskt på Sergels Torg för att uppmärksamma narkotikans offer. Samtidigt publicerade vi, tillsammans med Stockholms Länsnykterhetsförbund, en [debattartikel i Drugnews](#) om de insatser vi ser behövs för att minska dödligheten till följd av narkotika.

Sara Heine delar ut NPC:s journalistpris till Greta Edlund, UR.

eller annan publicering bidragit till att öka kunskapen och kompetensen om narkotikafrågor under året. 2024 års pris tilldelades Greta Edlund, exekutiv producent på Utbildningsradion (UR), för deras nya serie [Allt om knark](#).

Motiveringen till priset löd: ”Med utgångspunkt i ungas egna frågor om narkotika har UR:s serie *Allt om knark*, lyckats tråckla sig genom ett komplext ämne. Genom en bredd av röster, tankar och åsikter ger serien en mångfacetterad bild av narkotika – från den egna hälsan till kriminalitet, fattigdom

NPC:s monter på Drogfokus. Foto: P-O Svensson

och miljö. Utifrån seriens folkbildande bidrag att öka kunskapen och ge utrymme för samtal och reflektion bland både ungdomar och vuxna tilldelas Greta Edlund Narkotikapolitiskt Centers Journalistpris 2024.”

Ett hedersomnämmande gavs till Håkan Fransson, drogförebyggande samordnare i Öckerö kommun, för sin nyutkomna bok [Hur kan jag göra så mitt barn inte börjar med droger?](#) där han delar med sig av sina erfarenheter om hur föräldrar och andra vuxna kan förebygga droganvändning bland unga.

• Folkbildning •

Många upplever att de inte har kunskap eller argument att våga delta i narkotikadebatten eller ens ta ett samtal kring frågan med människor i sin närhet. Genom folkbildningsinsatser på olika nivåer vill vi öka vår gemensamma kunskap och få fler med i samtalet. Detta gör vi bland annat genom *NPC Kunskap*, *NPC Fördjupning* och *NPC Podd*.

Inom ramen för *NPC Kunskap*, har vi under 2023 [anordnat 11 webinarier](#) i samarbete med studieförbundet NBV. Flera av dem har varit kopplade till de PM och rapporter som vi tagit fram under året – men vi har också haft webinarier och samtal kring andra aktuella narkotikafrågor inom förebygg, beroendefrågor och politik. Några av dessa genomfördes i samarbete med andra organisationer som Junis, WFAD och Svenska Sällskapet för Nykterhet och Folkbildning.

”Totalt har vi hållit 55 föreläsningar där vi nått sammanlagt omkring 3300 deltagare.”

I år har vi även deltagit som externa föreläsare i andra organisationers och aktörers regi. Totalt har vi hållit 55 föreläsningar där vi nått sammanlagt omkring 3300 deltagare. Några av de många arrangemang vi varit med på har varit CND i Wien, Brukarrådskonferens i Örebro, NBV:s narkotika-konferens i Falun, föreläsningar för NNF i Norge, kunskapswebbinarier för

Fryshuset samt ett välbesökt webinarium för SLAN. Tillsammans med studieförbundet NBV har vi även varit på plats med monter på Drogfokus i Karlstad och MR-dagarna i Skellefteå för nätverkande med andra aktörer och samtal med besökare.

Under året har vi producerat [sex avsnitt av NPC Podd](#), där Peter Moilanen och Pierre Andersson fört samtal kring de senaste narkotikapolitiska nyheterna – men även tre specialavsnitt kopplade till de rapporter vi släppt kring narkotikasituationen i Kanada, Portugal samt om Oregon, British Columbia och Alberta. Vi har också blivit inbjudna att gästa [Riksdagspodden](#) samt [Hisspodden](#).

Våren och hösten 2024 arrangerade vi liksom tidigare år *NPC Fördjupning*. I år genomfördes dessa tre kurser i samarbete med studieförbundet NBV. Kursdeltagarna har kommit från våra medlemsorganisationer, från forskarvärlden samt anställda i kommunal och regional verksamhet – vilket bidragit till spännande samtal och erfarenhetsutbyten. Totalt har drygt 30 personer gått *NPC Fördjupning* under året.

[De studiematerial kring narkotikafrågor](#) som vi tidigare tagit fram i samarbete med studieförbundet NBV har använts runt om i landet för studiecirklar och kulturarrangemang och därmed nått en stor och bred publik och förhoppningsvis bidragit till givande samtal och reflektioner.

För att samordna folkbildningsinsatser lokalt och sprida de studiematerial som tagits fram finns en grupp inom NBV där en verksamhetsutvecklare per region arbetar med detta; Eva Emaden, Niklas Göransson, Mats Sjöo, Magnhild Andreasen, Albana Haxhija och Afzal Sangin. Genom dem har även flera arrangemang kring narkotikafrågor arrangerats där medarbetare inom NPC deltagit som föreläsare.

Med blicken framåt

Vi fortsätter att följa både den nationella politiken och det lokala arbetet i Sverige. Inte minst fortsätter vi att lyssna in de människor som dagligen arbetar med narkotikafrågor och har en god bild av både behov och lösningar. Vi vill gärna sätta fokus på de delar av politiken som sällan talas om, som orsakerna till dödlighet till följd av narkotika och kvinnors väg in – och stöd att komma ur – ett beroende. Behovet av adekvat behandling är stort, men vikten av att även få stöd efter ett beroende för att minska risken för återfall, är oerhört viktigt och ett område vi vill sätta ljuset på framöver.

Vi bevakar även den politiska utvecklingen i Europa och Nordamerika, liksom alla de utredningar och lagförslag som diskuteras i Sverige och i EU vad gäller exempelvis cannabisbaserade produkter inom kosmetika, mat och dryck samt reglering av jordbrukshampa. Vi inväntar också att regeringen

ska ta ställning till narkotikautredningen, samsjuklighetsutredningen och den kommande straffreformsutredningen – vilket blir spännande att följa.

Och till sist: Vi ser att NPC, trots begränsade resurser, har en fortsatt viktig roll att spela för en mer underbyggd och nyanserad debatt – med siktet inställt på en human, restriktiv narkotikapolitik. ■

www.narkotikapolitisktcenter.se